
Türkiye’de Yoksulluk ve Eğitim İlişkileri

YUSUF ALPAYDIN

Özet: Bu çalışmada Türkiye’de eğitim ve yoksulluk ilişkisi ele alınmaktadır. Çalışmada öncelikle eğitimin ekonomik ve sosyal getirileri ele alınmakta, çeşitli ülkelerde ve Türkiye’de eğitim düzeyine göre yoksulların oranları incelenmektedir. Ardından Türkiye’de eğitim durumuna göre işgücü durumu, farklı gelir gruplarında ve bölgelerde eğitim harcamaları, eğitimin finansmanı gibi niceliksel veriler değerlendirilmektedir. Çalışma alınan eğitimlerin niteliğinin farklı okul ve bölgelerde önemli değişiklikler gösterdiğine dikkat çekmekte ve kamu eğitim yatırımlarının yoksulluğu azaltıcı etkisine vurguda bulunmaktadır. Son olarak makalede yoksulların eğitim düzeyinin yükseltilmesinde devletin daha aktif ve denetleyici bir rol üstlenmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Eğitim, yoksulluk, eğitim politikaları, eğitim yatırımları, yoksulluğu azaltma

Abstract:In this study the relation between education and poverty have been analyzed. Study firstly investigates rates of returns to education and the rates of poor people in Turkey according to their educational levels and in some other countries. Study then analyzes the quantitative data like the distribution labor force according to their educational levels, educational expenditures in different regions and income groups, funding of education. Study emphasizes the poverty reductive nature of public education expenditures and that there are important differentiations in different schools and regions in terms of quality of education. In the article, lastly it is proposed that the state should be more active and supervisory in increasing the education levels of poor people.

Keywords: Education, poverty, educational policy, educational investment, poverty reducing.

Atıf®: Alpaydın, Yusuf, “Türkiye’de Yoksulluk Ve Eğitim İlişkileri”, *İLEM Yıllık*, yıl 3, sayı 3, 2008, ss. 49-64

Giriş

Kişilerin yaşamlarını onurlu biçimde devam ettirebilecek imkanlardan yoksun olması ifade edilebilecek yoksulluk olgusu, yarım asırdır dünya tarihinin önceki dönemlerine nazaran artan bir şekilde araştırmacıların ilgi odağı olarak yerini almıştır. Tanım ve ölçümleri üzerinde bir uzlaşma bulunmamakla birlikte son yıllarda yoksulluğun sadece kişi başına düşen milli gelir baz alınarak açıklanamayacağı şeklindeki düşünce giderek baskın hale gelmiştir. Aktan, ve arkadaşları (2002) yoksulluk tanımlanırken; “düşük gelir düzeyi”, “yetersiz ve dengesiz beslenme ile sağlıksızlık”, “sosyal yalıtım ve düşük sosyal katılım”, “psikolojik ve ekonomik bireysel güvensizlik”, “şoklara açıklık ve risk ve belirsizliğe cevap verememe”, “doğal çevrenin bozulması ve sosyal çevrede kısır döngü” gibi bazı aksaklıkların bir bütün olarak algılanması gereğine işaret etmektedir.

Eğitim, ekonomik ve toplumsal bölüşüm süreçlerinde en belirleyici unsurlardan biridir. Dünya ölçeğinde eğitim düzeyi ile refah seviyesi arasında bir doğru orantı mevcuttur. Ayrıca eğitim kişilerin toplumsal statülerini değiştirebilmesi için önemli imkanlar sağlar. Yoksulluk çalışmalarında ise eğitime yukarıdaki yoksulluk tanımında yer alan durum ve risklerin bertaraf edilmesi yönünde işlevler yüklenmekte, yoksullukla mücadele alanındaki yerel ve küresel ölçekteki çalışmalar yoksullar için eğitimi başat bir politika aracı olarak işaret etmektedir. Özellikle Dünya Bankası tarafından yapılan çalışmalarda bu vurgu oldukça belirgindir (Bonal, 2004).

Yoksullukla eğitim arasında ayrıca kısır döngü şeklinde ifade edilebilecek bir ilişki de mevcuttur. Yoksulluk arttıkça eğitim imkanlarına erişim azalmakta, eğitim düzeyi düştükçe de yoksulluk artmakta ve böylece içinden çıkılmaz bir döngüye girilmektedir. Yoksulluk araştırmalarının çok büyük bir kısmı politika önerisi olarak yoksulların eğitim imkanlarının artırılmasına değinmektedir; ancak bunun ne şekilde yapılacağına dair öneriler çoğu zaman belirsiz kalmaktadır. Bu çalışmada öncelikle eğitimin bireysel ve toplumsal getirileri yoksulluk bağlamında ele alınacak, eğitim düzeyi ve yoksulluğa ilişkin veriler analiz edilecek son olarak, yoksulluk bağlamında eğitim politikalarının kısa bir değerlendirilmesine yer verilecektir.

Eğitimin Getirileri ve Yoksulluk

Eğitimin bireysel ve toplumsal getirileri ile ilgili birçok araştırma yapılmakta ve bu çalışmaların büyük kısmında eğitimin hem bireysel hem de toplumsal gelişmeye katkıları tespit edilmekte; eğitimin maliyetlerinin üzerinde bir getirisi olduğu vurgulanarak beşeri sermaye yatırımlarının teşvik edilmesi önerilmektedir. Gelir dağılımı dengesinin sağlanması ve yoksullukla mücadelede eğitimin önemi ön sıralarda gelmektedir. Eğitim bireysel anlamda gelir artmasına katkıda bulunurken ulusal düzeyde de ekono-

mik büyümeye katkı sağlamaktadır. Bolu ili örneğinde yapılan bir araştırmada eğitim ve kazanç arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. (Sarı, 2003) Eğitimin bireye daha fazla gelir sağlaması, kısa ve uzun vadeli toplumsal çevresel değişimlere daha kolay uyum sağlayabilmesi, siyasal ve toplumsal katılımı artırması, risklere karşı korunmayı artırması gibi fonksiyonlarının olduğu genel kabul görmektedir. (Ereş, 2005)

Tablo 1: Değişik Eğitim Düzeylerinde Bir Yıllık Öğrenimin Getirisi

Eğitim Durumu	Model (2a)	Model (2b)
İlkokul	12.4	11.6
Ortaokul	12.3	11.8
Lise	6.1	5.8
Üniversite	7.0	7.7

Kaynak: Ramazan Sarı, Kazançlar ve Eğitim İlişkisi: İl bazında yeni veri tabanı ile kanıt. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 29 (3-4), 2002, 367-380

Yukarıdaki tabloda iki farklı hesaplama yöntemine göre fazladan görülen bir yıllık eğitimin kişinin gelirindeki artışın ne kadarını açıkladığı gösterilmektedir. Buna göre sırasıyla temel eğitim, yükseköğretim ve ortaöğretimde geçen fazladan bir yılın gelir getirici etkisi olduğu gözükmektedir.

Makroekonomik göstergelerin yoksulluğu açıklamada yetersiz olduğunu gösteren çeşitli araştırmalar yine eğitim ve istihdam dolayısıyla yoksulluk ilişkilerini daha iyi anlamamıza katkıda bulunmaktadır. Bunlardan Nhamo ve Nhamo (2006) ekonomik büyüme ve ekonomik gelişme arasında doğru bir orantı olmadığını iddia etmektedir. Örnek olarak Pakistan’da 1969-1970 ve 1977 yıllarında ekonomik büyümenin yavaş olmasına karşın yoksulluğun azaldığı, 1960’lı yıllardaki hızlı ekonomik büyüme döneminde yoksulluğun önemli ölçüde artmış olduğunu ifade etmektedir. Aynı çalışmada Ridwan İslam’ın 2003 yılında yaptığı istihdam ve yoksulluk azaltma başlıklı çalışmasına atıfta bulunmaktadır. Çalışmada İslam’ın yoksulluğu açıklayan ekonomik büyüme, tarımda istihdam edilen işçi oranı, imalatta istihdam edilen işçi sayısı, yetişkin okuryazarlık oranı ve bağımlık oranları gibi faktörler üzerinde yaptığı regresyon analizinde yetişkin okur-yazarlığının varyasyonun %40’ını, ekonomik büyümenin ise %11’ini açıkladığı belirtilmektedir.

Eğitim günümüze kadar kuramsal tartışmalarda bireyi sosyalleştirici ve sınıfsal farklılıkları, eşitsizlikleri azaltıcı bir mekanizma olarak görüldü. Hiç şüphesiz yoksulluk araştırmalarında yoksullukta eğitimsizliğin en temel faktörlerden biri olduğu ifade

edilmektedir. Ancak eğitim işleyiş bakımından gerçekten de bu eşitsizlikleri azaltıyor mu yoksa hakim grupların yeniden üretilmesine bir araç mı oluyor? Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramı -iktisat terminolojisindeki beşeri sermaye kavramı yerine- toplumsal eşitsizliklerin temelinde sınıfsal olarak sahip olunan kültürel sermayenin yer aldığını ifade etmektedir. Bu sermaye kişinin içerisinde bulunduğu sınıf atmosferinde elde edilir ve gerektiğinde ekonomik ve siyasi sermayeye dönüştürülebilir niteliktedir. Bourdieu'ya göre alt sınıf mensupları orta ve üst sınıflar kadar eğitimin getirilerinden istifade edemezler (Bourdieu, 1986).

Kültürel sermayenin eğitimdeki yansıması üzerine Annette Lareau'nun toplumsal sınıf farklılıkları ve aile ilişkilerini incelemesiyle ulaştığı sonuçlar oldukça şaşırtıcıdır. Alt sınıfa ve orta sınıfa mensup iki okulda ailelerin okulla kurdukları ilişki okul süreçlerine katılımları ve bu ilişkinin okul başarısına etkisinin araştırıldığı çalışmada ebeveyn katılımını belirleyen faktörler çoğunlukla okulla ilişkiyi kuran annelerin eğitim seviyesi, okul ve süreçleri hakkındaki bilgiler olarak sıralanmış. Veli toplantılarında gözlem yapan Lareau, orta sınıftan aileler öğretmenlerle gayet rahat bir şekilde uzun müddet konuşup şakalaşırken, alt sınıftan ailelerin çok daha kısa süre görüştüğünü konuşurken sağa sola bakındığını keşfetmiş. Ayrıca orta sınıf ailelerin çocuklarının eğitim durumları (okuma-yazma seviyesi gibi) hakkında konuşurken alt sınıf ailelerin genellikle eğitim dışı(öğle arası, okul servisi) konularda çeşitli şikayetlerde bulunmak için bu toplantıları kullandığı çalışmada gözlenmiştir (Lareau, 1997).

ABD'de Eğitim ve Yoksulluk

1960'lı yıllardan bu yana ABD'de iş ve eğitim olanaklarının dağıtımı ile ilgili olarak sağ ve sosyalist yaklaşımlar arasında yoğun tartışmalar yaşanmaktadır. 1960'lı yıllar Refah devleti anlayışının güçlü olduğu sosyal transferlerin bütçede oldukça önemli yer tuttuğu dönemler olmuştur. 1980'li yıllardan sonra ise bu süreçlerin bütün dünyada piyasa temelli olarak yeniden şekillenmesi gündeme gelmiştir. Sağ yaklaşımların piyasaya müdahaleye karşıt duruşu, sosyalist modeli savunanların mutlak eşitlikçi yaklaşımları yanı sıra özellikle fırsat eşitliği ve hakkaniyeti savunan üçüncü yol politikaları ana yaklaşımlardan biri haline gelmiştir. Üçüncü yol, eşitsizlikleri belirli ölçüde hoş gören ancak aşırı kutuplaşmalarla mücadeleyi öngören bir yaklaşımdır. Yeni-sağ tezler yoksulluğu önlemede temel aracın serbest piyasanın işgücü maliyetlerinin düşürülerek yoksullara istihdam yaratılmasını öngörür ve işsizlik ödeneği ve mesleki eğitim programlarını gereksiz bulur. Refah devleti modellerinde ise dezavantajlı gruplar için asgari bir gelir garantisi öngörülür. Üçüncü yol ise bir gelir garantisi sağlamaksızın toplumun ve devletin piyasada fırsat eşitliğini artırmak, insan sermayesini geliştirmek gibi politikalarla bireyleri "yapabilir" hale getirmeyi amaçlamaktadır. Fırsat eşitliğini

artırarak yoksulların işgücüne daha rahat şekilde katılabilmeleri için kreş ve bakımevi gibi olanakları geliştirmek, mesleki eğitim yoluyla insan sermayesini geliştirmek üçüncü yolun bazı somut politika önerileridir. Sonuç olarak, sorumluluk temelde bireye yüklenmekte devlete de kolaylaştırıcı bir rol yüklenmektedir. (Gül, 2007)

Tablo2: ABD’de Yoksulluk Sınırı Altındakilerinin Aynı Eğitim Düzeyindekilere Oranı

	Bütün Eğitim Seviyeleri	Eğitim Seviyesi			
		Lise altı	Lise	Kolej (4 Yıl altı Yükseköğretim)	4 Yıl ve üzeri Yükseköğretim
Tüm Nüfus 298.6 Milyon	12.5 37.2 Milyon	22.4 10.1 Milyon	12.0 8.3 Milyon	8.2 5.1 Milyon	3.9 2.3 Milyon
ABD Vatandaşı 276.5 Milyon	11.8 32.2 Milyon	21.0 7.6 Milyon	11.5 7.4 Milyon	7.9 4.7 Milyon	3.4 1.9 Milyon
ABD Vatandaşı Olmayan 22.1 Milyon	21.3 4.7 Milyon	28.7 2.4 Milyon	18.5 0.9 Milyon	14.1 0.3 Milyon	10.3 0.4 Milyon

Kaynak: U.S. Census Bureau, (2008). Current Population Survey, Annual Social and Economic Supplement. http://pubdb3.census.gov/macro/032008/pov/new29_100_01.htm

Kültür olarak eğitimin tam anlamıyla bir beşeri sermaye yatırımı olarak görüldüğü ülkelerden başında gelen Amerika’da yoksulluk ve eğitim düzeyi arasında açık bir ters orantı mevcuttur. Resmi verilere göre ABD’de yaşayan yaklaşık 298 milyon kişinin 37 milyonu (%12) yoksulluk sınırının altında bir gelire sahiptir. ABD vatandaşları içerisinde yoksulların oranı %11.8 iken vatandaş olmayanların içerisinde yoksulların oranları %21.3’tür. Eğitim düzeyleri arttıkça yoksulluk oranları anlamlı ölçüde düşmektedir. Ancak ABD vatandaşı olmayan kişilerin aldıkları eğitimi ABD vatandaşları kadar gelire dönüştüremedikleri görülmektedir. Bu da yukarıda belirtildiği gibi beşeri sermaye olarak kabul edilen eğitimin yanı sıra kültürel ve sosyal sermaye faktörlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

AB Ülkelerinde Eğitim ve Yoksulluk

McPake ve Bhatti (1999) Avrupa Komisyonu'nun 1994 yılında hazırladığı rapora göre Avrupa'da 1975 yılında tahmin edilen 38 milyon yerine 52 milyon kişinin yoksulluk sınırının altında olduğunu ve bu insanların sanayinin terk ettiği bölgeler, şehrin içindeki viraneler veya kıyısında kalan varoşlarda barındığını belirtiyor. Yazarlar bu alanların zayıf sağlık ve barınma koşulları, başarısı düşük okullar, yardıma muhtaç insanlar, işsizler, ve çevre desteğinden mahrum mülteci ve göçmen işçilerle karakterize edilebileceğini ifade ediyorlar.

Batı Avrupa toplumları tarihsel olarak sınıf yapısına dayalı örgütlenmiş toplumlar olarak görülürler. Avrupa'da toplumsal mobilite düşüktür ve eğitimde de alt sınıflardan gelen ailelerin çocuklarının ebeveynleri ile benzer bir kaderi paylaştıkları ifade edilir. Buna karşın Avrupa Birliği politika kurumlarının terminolojisinde yoksulluk kavramının pek kullanılmadığı görülür. Bunun yerine sosyal dışlanma-içerme gibi kavramlar tercih edilir. McPake ve Bhatti (1999) Avrupa Birliği'nde köklü biçimde devam edegelen eğitim yapısındaki eşitsizliklerin dikkate alınmadığını iddia etmektedirler. Avrupa ölçeğinde işsizlik oranları yapısal nedenlerle arttığı dönemlerde beyaz orta ve üst sınıfların bu durumdan etkilenmez. Ancak alt sosyal sınıflarla, etnik, dini ve kültürel davranışları nedeniyle "farklı" olarak görülen grupların ekonomik değişmelere karşı korunmasız haldedirler. Bu nedenle Avrupa'da eğitim bilimcilerin eğitimin eşitsizlikleri nasıl sürdürdüğüne dair bir farkındalık sahibi olması gerektiği çalışmada önerilmektedir.

Tablo 3: AB Ülkelerinde Son Eğitim Düzeyine Göre Yoksulluk Riski (Medyan Gelirin %60'ı) Taşıyanların Oranı

Ülke	Eğitim Seviyesi		
	Yükseköğretim	Ortaöğretim	İlköğretim
AB(25 Ülke)	4	8	13
AB(15 Ülke)	5	7	13
Latviya	4	14	26
Kıbrıs	2	5	20
Yunanistan	4	10	18
Litvanya	2	13	18
İngiltere	6	10	17
Macaristan	2	6	16
İspanya	5	8	16
Estonya	6	10	16

Polonya	2	11	16
İtalya	4	9	15
Slovenya	2	4	13
Belçika	3	6	12
İrlanda	3	6	12
Slovakya	3	5	11
Lüksemburg	2	5	11
Portekiz	2	6	11
Avusturya	4	5	10
Almanya	5	7	10
Çek Cumhuriyeti	1	3	9
Malta	2	4	9
Fransa	4	5	8
Finlandiya	2	7	8
Norveç	5	5	7
İsveç	7	6	6
Danimarka	4	7	6
İzlanda	2	6	5
Hollanda	4	5	3

Kaynak: Eurostat. (2008). Education Statistics. Population and Social Conditions.

Avrupa Birliği ülkelerinde eğitim durumlarına yoksulluk oranlarının yer aldığı Tablo 3 İngiltere, İspanya ve İtalya gibi liberal geleneğin daha baskın olduğu ülkelerle Doğu Avrupa ülkelerinde yoksulluk oranlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Buna karşın İskandinav ülkeleri ile Orta Avrupa ülkelerinde genel olarak yoksulluk oranları daha düşüktür. Tabloda eğitimi seviyesi ile yoksulluk arasında ters bir orantı gözükmekte, eğitim seviyesi yükseldikçe yoksulluk oranları düşmektedir.

Türkiye’de Eğitim ve Yoksulluk

Türkiye’de yoksulluk son yıllarda hem hükümetler hem de sivil toplum düzeyinde daha sıklıkla gündeme gelen bir konu olmaktadır. Çeşitli kuruluşların yoksulluk sınırı ile ilgili araştırmaları yayınlanmaktadır. Bu ölçümlere göre nüfusun büyük kısmı yoksulluk sınırının altında kalmaktadır. Türkiye’de yoksulluk ve eğitim ilişkisini Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) eğitim durumuna göre yoksulluk verilerinin yanı sıra mikro düzeyde eğitim durumuna işgücünün durumu, hane halklarının eğitim harcamaları üzerinden takip edebiliriz. Makro düzeyde ise eğitim harcamalarının finansmanı ve eğitim yatırımları yol gösterici olabilir.

Tablo 4: Hesaplama Türlerine Göre Yoksulluk Oranları

Yöntemler	Fert Yoksulluk Oranı				
	2002	2003	2004	2005	2006
Gıda yoksulluğu (açlık)	1,35	1,29	1,29	0,87	0,74
Yoksulluk (gıda+gıda dışı) ¹	26,96	28,12	25,60	20,50	17,81
Kişi başı günlük 1 \$'ın altı ¹	0,20	0,01	0,02	0,01	0,00
Kişi başı günlük 2.15 \$'ın altı ¹	3,04	2,39	2,49	1,55	1,41
Kişi başı günlük 4.3 \$'ın altı ¹	30,30	23,75	20,89	16,36	13,33
Harcama esaslı görelî yoksulluk ²	14,74	15,51	14,18	16,16	14,50
Kent	11,33	11,26	8,34	9,89	6,97
Kır	19,86	22,08	23,48	26,35	27,06

Kaynak: TÜİK. (2008). Yoksulluk Analizleri. Gelir, Tüketici, Tüketim ve Yoksulluk İstatistikleri

(1) 1 \$'ın satınalma gücü paritesine (SGP) göre karşılığı olarak 2002 yılı için 618 281 TL; 2003 yılı için 732 480 TL; 2004 yılı için 780 121 TL, 2005 yılı için 0.830400 YTL ve 2006 yılı için ise 0.921 YTL kullanılmıştır.

(2) Eşdeğer fert başına tüketim harcaması medyan değerinin %50'si esas alınmıştır.

Yukarıdaki tablo kır ve kent yoksulluğu arasında 2002 yılından bu yana artan uçurumu göstermektedir. Kentlerde yoksulluk azalırken kırdaki yoksulluk artmaktadır. Buna göre kırsal alanlarda yaşayan nüfusun %27'si yoksulluk sorunu ile karşı karşıyadır. Gıda+Gıda dışı yoksulların toplam oranı 17,81 iken, harcama esaslı ölçüme göre nüfusun 14,51'i yoksulluk sınırı altında kalmaktadır.

Tablo 5: Hane Halkı Fertlerinin Cinsiyet ve Eğitim Durumuna Göre Yoksulluk Oranları

Eğitim Durumu -	2002			2003			2004			2005			2006		
	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
TOPLAM – TOTAL	26,96	26,72	27,19	28,12	27,92	28,31	25,60	25,20	25,98	20,50	19,97	21,01	17,81	17,32	18,27
6 yaşından küçük fertler-	33,17	32,92	33,44	37,75	38,24	37,23	34,19	34,19	34,18	27,71	27,86	27,56	24,78	25,12	24,43
Okur-yazar değil	41,07	46,52	39,61	42,42	47,22	40,95	45,11	48,50	44,10	37,81	40,59	37,04	33,71	36,79	32,84
Okur-yazar olup bir okul bitirmeyen	34,60	35,50	33,74	35,87	36,32	35,45	33,67	34,19	33,16	28,44	28,76	28,14	25,36	25,68	25,06
İlkokul	26,12	28,06	24,33	27,55	29,81	25,47	24,36	27,50	21,55	17,13	19,92	14,51	14,19	16,52	12,05
İlköğretim	26,47	28,40	24,10	29,56	29,13	29,98	25,49	25,37	25,60	22,42	21,79	23,02	18,06	16,47	19,66
Ortaokul ve orta dengi meslek	18,77	19,49	17,38	18,31	19,66	16,03	13,00	14,95	9,45	8,37	9,72	5,62	8,07	9,69	4,89
Lise ve lise dengi meslek	9,82	10,99	8,24	11,19	12,27	9,73	8,28	9,69	6,39	6,79	7,98	5,14	5,20	6,06	4,05
Yüksekokul, fakülte ve üstü	1,57	1,22	2,12	2,66	3,04	2,05	1,33	1,57	0,93	0,79	0,83	0,72	1,01	1,28	0,56

Kaynak: TÜİK. (2008). Yoksulluk Analizleri. Gelir, Tüketici, Tüketim ve Yoksulluk İstatistikleri.

Tablo 5 eğitim durumu ve yoksulluk arasında bir ters orantı olduğunu göstermektedir. Eğitim durumu yükseldikçe yoksulluk oranları önemli ölçüde azalmaktadır. Dik-kati çeken bir diğer durum ise kadın ve erkek yoksulluk oranları arasında önemli farkların bulunmayışıdır. Tabloda ilköğretim mezunlarının ilkokul mezunlarına oranla daha yoksul oldukları görülmektedir. Bu durum ilköğretim mezunlarının daha genç yaşlarda olmaları ile açıklanabilir.

Tablo 6: Eğitim Durumuna Göre İşgücü Durumu (2007 ADNKS Toplam Nüfus Rakamlarına Göre)

Yıllar	Cinsiyet	Okur- yazar olmayanlar			Lise altı eğitilmişler			Lise ve dengi meslek			Yükseköğretim		
		İşgücü	İ K (%)	O (%)	İşgücü	İ K (%)	O (%)	İşgücü	İ K (%)	O (%)	İşgücü	İ K (%)	O (%)
2006	TOPLAM	1.166	20,3	4,4	14.183	46,9	9,3	5.022	57,0	12,8	2.878	78,5	9,5
	KADIN	777	16,2	1,4	3.223	21,8	7,7	1.090	31,4	22,1	989	69,8	13,0
	ERKEK	389	40,4	10,4	10.960	70,8	9,8	3.931	73,6	10,3	1.890	84,1	7,8
2007	TOPLAM	1082	19,4	5,0	14210	46,4	9,3	5152	56,7	12,8	3078	78,6	9,6
	KADIN	731	15,7	1,6	3.199	21,3	7,0	1.154	31,7	21,4	1.075	70,4	13,9
	ERKEK	351	38,0	12,0	11.011	70,7	10,0	3.998	73,3	10,3	2.003	83,9	7,3
2008*	TOPLAM	1139	21,1	4,8	15081	48,2	8,7	5382	59,4	11,0	3374	78,7	11,4
	KADIN	803	17,9	2,2	3.674	23,7	7,1	1.215	33,8	18,7	1.191	70,4	16,9
	ERKEK	335	37,5	10,9	11.407	72,3	9,3	4.167	76,3	8,8	2.183	84,1	8,4

Kaynak: TÜİK. (2008). İşgücü İstatistikleri. İstihdam, İşsizlik ve Ücret.

*2008 yılı için Temmuz ayı verileri esas alınmıştır.

Tablo 6'da verilen eğitim durumuna göre işsizlik oranları eğitim düzeyi ile işsizlik arasında beklenen ters bir orantı olmadığını göstermektedir. İşgücüne katılım oranlarının alt eğitim düzeylerinde daha düşük olması nedeniyle işsizlik oranları da düşük olmaktadır. Yükseköğretim mezunları arasında da işsizlik oranları oldukça yüksektir ve 2008 yılında %2'lik bir artış meydana gelmiştir. Ocak-Temmuz 2008 ayları içerisinde İŞKUR'a başvuruların oranında geçen yılın aynı dönemlerine göre %45'lik bir artış olmuştur. Tablo 6'ya göre en yüksek işsizlik oranları lise mezunlarında görülmektedir. Bunun başlıca sebebi ise ülkemizde genel eğitim alıp üniversiteye yerleşemeyen bununla birlikte piyasada nitelikli işler bulamayan gençlerin sayısının fazla olmasıdır. Bu durumdaki nüfusun fazlalığı bir toplumsal risk unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Tablo 7:Türkiye’de Gelire Göre Sıralı % 20’lik Grup Ayrımında Hane Halkı Eğitim Harcamasının Toplam Tüketim Harcamalarına Oranı

Yıllar	Toplam	Gelir grubu				
		1. % 20	2. %20	3. % 20	4. % 20	5. % 20
2002	1,3	0,4	0,6	0,7	1,2	2,2
2003	2,0	0,3	0,7	1,0	1,5	3,4
2004	2,1	0,5	0,9	1,2	2,1	3,3
2005	1,9	0,7	0,7	1,2	1,9	2,9
2006	2,1	0,5	1,5	1,6	2,0	3,1
2007	2,6	0,6	1,0	2,0	1,9	4,4

Kaynak: TÜİK. (2008). Tüketim Harcamaları İstatistikleri. Gelir, Tüketici, Tüketim ve Yoksulluk İstatistikleri.

Beşeri sermaye yatırımları uzun vadede maliyetinin oldukça üzerinde gelir sağlayan bir niteliğe sahiptir. Bu bilincin artmasıyla ailelerin eğitim için ayırdıkları bütçeler geçtiğimiz 30 yılda neo-liberal politikaların da etkisiyle de önemli artışlar göstermiştir. Ülkemizde de 1985 yılından itibaren sağlanan teşviklerle özel eğitim sektörünün payı başta yaygın eğitimde olmak üzere hızla artmıştır. Tablo 7 farklı gelir grupları arasında eğitim harcamalarının genel hane halkı tüketim harcamaları arasında nasıl değiştiğini göstermektedir. Buna göre gelir arttıkça eğitim harcamalarının payı da artmaktadır. Dolayısıyla en alttaki grupla en üstteki grup arasında miktar olarak 20-30 katlık farklar oluşmaktadır.

Tablo 8:Harcama Türlerine Göre Hane Halkı Tüketim Harcamasının Dağılımı, İBBS Düzey 2

	İSTATİSTİKİ BÖLGELER (Düzey 2) -	Gıda ve alkolsüz içecekler	Konut ve kira	Sağlık	Eğlence ve kültür	Eğitim hizmetleri
TRC3	(Mardin, Batman, Şırnak, Siirt)	46,6	19,3	1,8	1,2	0,4
TR32	(Aydın, Denizli, Muğla)	28,2	26,3	1,5	2,4	1,0
TRA1	(Erzurum, Erzincan, Bayburt)	30,8	24,2	1,0	1,6	1,1
TR71	(Kırıkkale, Aksaray, Niğde, Nevşehir, Kırşehir)	29,8	24,0	2,0	1,5	1,3

TR62	(Adana, Mersin)	29,2	23,9	2,3	2,1	1,5
TR22	(Balıkesir, Çanakkale)	29,8	26,9	1,8	1,9	1,7
TR52	(Konya, Karaman)	27,8	22,2	3,3	3,8	1,9
TR61	(Antalya, Isparta, Burdur)	24,0	23,7	2,0	2,0	2,2
TR10	(İstanbul)	20,7	31,2	3,1	2,5	2,3
TR31	(İzmir)	19,8	29,4	2,2	3,9	2,4
TR51	(Ankara)	20,4	29,9	1,8	3,5	3,2

Kaynak: TÜİK. (2008). Tüketim Harcamaları İstatistikleri. Gelir, Tüketici, Tüketim ve Yoksulluk İstatistikleri.

Gene coğrafi bölgeler arasında da hane halkı eğitim harcamaları arasında önemli farklar bulunmaktadır. Özellikle İstanbul, Ankara, İzmir gibi kentler başta olmak üzere gelir düzeyinin ortalamasının üzerinde olduğu kentlerde hane halkı eğitim harcamalarının da yüksek olduğu görülmektedir. Tabloda dikkati çeken bir diğer unsur da bahsedilen bölgelerde sağlık, eğlence ve kültür harcamalarının da aynı oranda yüksek oluşu, buna karşın gıda harcaması oranlarının toplam harcamalar içerisinde düşük oluşudur. Bu da eğitim yatırımlarının düşük gelirli kesimler için mümkün olmadığı gerçeğini bizlere hatırlatmaktadır.

Eğitimin gelir getirici etkisi ve farklı gelir gruplarında eğitim harcamalarının oranları incelendiğinde toplumda gelir dağılımı dengesinin sağlanmasında eğitim imkanlarının kamu tarafından sunulmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ancak 1980 sonrasında hükümetlerin kamu eğitim harcamalarını kıstak yönünde bir arzusu olduğu bilinmektedir. Her ne kadar bu süreçte kamu eğitim harcamalarının oranı düşmemiş aksine yükselmiş olsa da bu oranlar özel sektör yatırım oranlarının oldukça gerisinde kalmaktadır.

Tablo 9: Kamu ve Özel Eğitim Sektöründe Sabit Sermaye Yatırım Tahminleri (Cari Fiyatlarla, Bin TL)

	2008	2009
TOPLAM	6.701.197	6.825.596
KAMU	4.826.246	4.507.688
ÖZEL	1.874.951	2.317.908

Kaynak: DPT. (2008).Sektörlere Göre Sabit Sermaye Yatırımları

DPT’nin sektörlere göre Sabit Sermaye Yatırımları (SSY) verilerine göre önümüzdeki yıllarda özel eğitim sektörünün yatırımlarında önemli bir artış öngörülmürken, kamuda azalma öngörülmektedir. Bu durum uzun vadede yoksullar için bir tehdit oluşturmaktadır.

Tablo 10: 2002 Yılında Türkiye’de Eğitim Harcamalarının Finansman Kaynaklarına Göre Dağılımı

Finansman Kaynakları	(%)
Toplam	100,00
Merkezi Devlet	64,81
Yerel İdareler	0,70
Özel-Tüzel Kişi ve Kuruluşlar	1,55
Hanehalkı	32,85
Uluslararası Kaynaklar	0,09

Kaynak: TÜİK. (2002). “Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırması” Eğitim İstatistikleri.

Eğitim harcamalarının finansmanı ile ilgili olarak yapılan araştırmada hane halkının katkısı oldukça önemli düzeylerde bulunmuştur. Çeşitli kaynaklarda merkezi devlet harcamaları çok daha yüksek görünmekle beraber yukarıdaki verilerin daha sağlıklı olduğu düşünülebilir. Çünkü bütün kamu eğitim kurumlarında öğrencilerden belli miktarlarda ücretler talep edilmektedir. Kamu kurumlarının giderlerinin tamamı kamu tarafından karşılanmamaktadır.

Yoksullukla Mücadelede Eğitim Politikaları

Ülkemizde istihdam olanaklarının sınırlılığı, düşük eğitim düzeyi, yetersiz toplumsal çevre ve düşük toplumsal katılım yoksulluğun ana nedenleri arasında gelmektedir (Aktan ve arkadaşları, 2002). Bu sorunların iyileştirilmesinde eğitimin politikalarının hayati bir fonksiyonu olabilir.

Yoksullukla mücadelede eğitim politikasının temel hedefi yoksul olan veya yoksulluk riski taşıyanların örgün ve yaygın eğitime erişimlerinin kolaylaştırılması yönünde bir planlama olmalıdır. Eğitime erişim niceliksel bir göstergedir ve çoğu zaman tek başına yeterli olmamaktadır. Bu nedenle alınan eğitimden ne ölçüde verim alındığı yani niteliği de dikkate alınmalıdır. Örgün eğitimin özellikle de temel eğitimin kentsel yok-

sulluk alanlarında durumuna bakıldığında, eğitime erişim ve eğitimden alınan verimi düşüren temel sorunlar bir yanda yetersiz beslenme, sağlık, barınma imkanları ile düzenli aile ortamı eksikliği, diğer yanda okullarda sınıf mevcutlarının yüksekliği olarak karşımıza çıkmaktadır. Zaten ev ve aile ortamında birçok sorun yaşayan çocukların 60 kişilik sınıflarda eğitim alması oldukça zordur.

Kırsal kesimlerde ilköğretim sonrası okulların yetersizliği, belli yerlerde mevcut olması, eğitim için belirli bir gidere ihtiyaç duyulması, ailelerin tarımda kullanmak için işgücüne ihtiyaç duyması gibi nedenlerle çocukların temel eğitim sonrası okullara devam etmesi oldukça güçleşebilmektedir. Bu nedenle temel eğitim müfredatlarının yerel üretim kalıplarının gerektirdiği becerileri de kapsamaması, bununla birlikte, eğitime erişimin artabilmesi için kredi, ulaştırma ve sağlık hizmetlerinin de geliştirilmesi gerekmektedir (Atchoarena & Sedel, 2003). Kırsal kesimde taşınmalı eğitim ve Yatılı İlköğretim Bölge Okulları(YİBO) eğitime erişimi kolaylaştırma açısından belli ölçüde başarı sağlamaktadır. Bununla birlikte bu bölgelerde eğitim programları, aileler tarafından da desteklenebilmesi için kırsal kesimlerin ihtiyaçlarına da katkıda bulunacak şekilde tasarlanmamıştır.

Yoksullukla mücadelede yaygın eğitim etkinliklerinin tamamlayıcı bir rolü vardır. Yaygın eğitime yasal olarak örgün eğitimden yeterince istifade edemeyen kişiler açısından yeniden oryantasyon, toplumsal içerme fonksiyonu yüklenmektedir. Son yıllarda eğitim etkinliklerinin etkinliğini artırmada yerel planlama ve uygulamaların önemine sıkça vurgu yapılmaktadır. Ülkemizde eğitim örgütlenmesi hala oldukça merkezi bir yapı arz etmektedir. Bürokratik engeller yeni eğitim programlarının tasarlanmasını güçleştirmektedir. Bakanlık ise planlamada yerel unsurlar yeterince dikkate almamaktadır. Halbuki yaygın eğitim etkinliklerinin planlanmasında yerellik en başat ilkedir. Kurumsal olarak Halk Eğitim Merkezleri'nden böyle bir fonksiyon beklense de yurt genelinde açılan halk eğitim programları incelendiğinde yerel ihtiyaçlara göre çeşitlenmiş eğitim programlarına rastlanmamaktadır. (Alpaydın, 2006)

Yükseköğretim programları incelendiğinde özellikle meslek yüksekokullarının bölgesel bir çeşitliliği yansıttığı görülebilir. Ancak sınav ve puanlarla merkezi yerleştirme sisteminin olması, maliyetinin diğer öğretim düzeylerine göre yüksek olması gibi nedenlerle bu eğitim imkanlarının toplumun alt ekonomik katmanlarına ulaştırılması da güçleşmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Bütün veriler değerlendirildiğinde eğitim ve yoksulluk arasındaki kısır döngü açıklıkla görülmektedir. Bunun yanı sıra ülkemizde kır-kent ve coğrafi bölgeler arasında da yoksulluk ve eğitim profili önemli farklılıklar göstermektedir. Eğitimde özel sektörün

payının artıyor olması gelecekte yoksullar için bu durumu daha kötüleştirebilecektir. Bu anlamda uygulanacak eğitim politikalarının bu riski bertaraf edecek şekilde planlanması gerekecektir.

Önceki bölümlerde ifade edildiği üzere eğitimin toplumsal eşitsizlikleri azaltıcı bir etkisi mevcuttur. Ancak alınan eğitimden eşit düzeyde getiriler elde etmek her zaman mümkün olmamaktadır. Kırsal kesimlerde yoksulluk oranları bütün dünyada kentlere göre daha yüksektir. Bununla birlikte kentlerde de özellikle yoğun ve hızlı göçlerle oluşan, kent imkanlarından yeterince istifade edemeyen eğitim ve sosyo-ekonomik durum açısından ortalamanın oldukça altında kalan grupların varlığı da bilinmektedir. Yoksulluğu önlemede izlenecek eğitim politikalarının kır ve kentteki bu dezavantajlı grupların eğitime erişimini kolaylaştıracak bir mahiyette planlanması gerekecektir.

Son olarak, yoksullukla mücadele ile doğrudan ilgilenen bir kurumsallaşmanın olması kaynakların başarılı biçimde dağıtılmasını zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda yoksulluğu önlemede kullanılan sosyal yarımalar ve krediler, okur-yazarlık ve meslek eğitimi gibi uygulamalar entegre şekilde örgütlenmeli böylece yoksulların gelişim süreçleri takip edilebilmelidir. Son yıllarda okur-yazarlık konusunda çeşitli kampanyalar düzenlenmesine karşın nüfusun hala %10’luk bir kısmı okur-yazar değildir. Böyle bir entegrasyon ile çeşitli yoksulluk yardımı alan kişilere okur-yazarlık ve mesleki eğitime katılma zorunluluğu getirilerek yoksulluk eğitim döngüsünden kurtulmalarına katkıda bulunulabilir.

Kaynakça

- Aktan, CC & Vural, İY. (2002). “Yoksulluk: Terminoloji, Temel Kavramlar ve Ölçüm Yöntemleri”, *Yoksullukla Mücadele Stratejileri*, Hak-İş Federasyonu Yayınları, Ankara.
- Alpaydın, Y.(2006). *Contribution of municipalities to adult education: ISMEK Case*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul.
- Atchoarena, David & Sedel, Charlotte. (2003) “Education and rural development: setting the framework”, *Education for rural development: towards new policy responses*. UNESCO Publishing, Paris.
- Bonal, X. (2004). Is the World Bank education policy adequate for fighting poverty? Some evidence from Latin America. *International Journal of Educational Development*. 24,S. 649–666.
- Bourdieu, P. (1986). ‘The forms of capital’, in: J. Richardson (ed.) *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. New York: Greenwood Press.
- DPT. (2008).Sektörlere Göre Sabit Sermaye Yatırımları. Ekonomik ve Sosyal Göstergeler.
- Erdil, Erkan. (2007). Poverty and Turkish labor markets. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 34 (Aralık), ss.137-172

- Ereş, F. (2005). Eğitimin sosyal faydaları Türkiye-Avrupa karşılaştırılması. *Milli Eğitim Dergisi*, 33, 166.
- Gül, Hüseyin. (2007) ABD örneği'nde üçüncü yol: Yoksulluğa ve eşitsizliğe yaklaşımı ve yeni sağ ile bir karşılaştırma. *ODTÜ Gelişme Dergisi*, 34 (Aralık), ss. 195-215
- Lareau, A. (1997) Social Class Differences in Family-School Relationships: The Importance of Cultural Capital, A.H. Halsey (ed). Oxford ; New York : Oxford University Press.
- McPake, Joanna & Bhatti, Ghazala. (1999) "Education and Poverty in Western Europe", *Prospects*, 19 (4), ss. 551-559.
- Nhamo, Senia & Nhamo, Godwell. (2006) Macroeconomics, (Adult) Education, And Poverty Eradication In Southern Afrca, *Review of Education*, 52: ss. 305-322
- Sarı, Ramazan. (2003). Gelir Dağılımında Eğitim Faktörü: Kentsel Bazda Bir Örnek. *AÜ. SBF Dergisi*. 58(2). ss.179-189.
- TÜİK. (2002). "Türkiye Eğitim Harcamaları Araştırması" Eğitim İstatistikleri.
- TÜİK. (2008). Yoksulluk Analizleri. Gelir, Tüketici, Tüketim ve Yoksulluk İstatistikleri.
- TÜİK. (2008). İşgücü İstatistikleri. İstihdam, İşsizlik ve Ücret.
- U.S. Census Bureau. (2008). Current Population Survey, Annual Social and Economic Supplement. http://pubdb3.census.gov/macro/032008/pov/new29_100_01.htm
- World Bank, (2001). "Attacking Poverty", *World Development Report*, Washington.